

УДК 657.6 :717.061

О. В. ПЕТРАКОВСЬКА,

*к. е. н., доцент,
Національна академія статистики,
обліку та аудиту*

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ АУДИТУ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ

***Анотація.** На основі проведеного теоретичного узагальнення економічної літератури автором уточнено мету та завдання аудиту кредитних операцій банку, які дозволять аудитору більш точно та оперативно здійснити перевірку.*

Ключові слова: аудит, кредитна операція, банк.

***Аннотация.** На основе проведенного теоретического обобщения экономической литературы автором уточнены цель и задачи аудита кредитных операций банка, которые позволят аудитору более точно и оперативно осуществить проверку.*

Ключевые слова: аудит, кредитная операция, банк.

***Summary.** On the basis of theoretical generalization economic literature author clarified the purpose and tasks of the audit of the bank credit operations, which will allow the auditor to more exactly and operatively to carry out verification.*

Keywords: audit, credit operation, bank.

Постановка проблеми. Кризова економічна ситуація, що виникла в Україні, викликала необхідність посилення контролю та контрольних заходів за діяльністю банків. Це пов'язано не лише із загальною макроекономічною нестабільністю в банківській сфері, а із дією негативних чинників, що виникають внаслідок ризикованої кредитної політики банків. З кожним роком збільшується обсяг кредитних операцій, підвищуються ризики, що пов'язані з неповерненням наданих кредитів, тому необхідним є посилення ролі внутрішнього аудиту.

Метою статті є уточнення мети та завдань аудиту кредитних операцій банку для ефективної організації аудиту.

Для досягнення поставленої мети запропоновано вирішити такі завдання: уточнити мету та завдання для аудиту кредитних операцій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню проблем аудиту кредитних операцій присвячено праці багатьох вчених: І. Белової [6], Г. Білокінь [2], С. Кривошапової [3], М. Суркової, О. Лешіної, Н. Богданової, М. Рябової [1], О. Тихомирової [9].

Праці вказаних науковців забезпечили основу для поглиблення теоретико-методичних засад аудиту кредитних операцій банку. Проте обґрунтовані теоретичні аспекти та розроблені практичні рекомендації не

вирішують всіх проблемних питань цього напрямку, що актуалізує необхідність систематизації наукових досліджень.

Виклад основного матеріалу. Вимоги ринку, розширення спектру банківської діяльності зумовили значний розвиток теоретичних та методичних розробок з питань банківського аудиту. Кредитні операції банку є найбільш ризикованими, тому вони повинні підлягати найбільш глибокому та частому контролю, перевірятися внутрішніми аудиторами.

Згідно з Положенням про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями [7], кредитні операції банку – це вид активних банківських операцій, пов'язаних із розміщенням залучених банком коштів шляхом їх надання в тимчасове користування або прийняттям зобов'язань про надання коштів у тимчасове користування за певних умов, а також надання гарантій, поручительств, акредитивів, акцептів, авалів, розміщення депозитів, проведення факторингових операцій, фінансового лізингу, видача кредитів у формі врахування векселів, у формі операцій репо, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання щодо сплати процентів та інших зборів із такої суми (відстрочення платежу).

Дослідження літературних джерел дало змогу визначити, що методики аудиту кредитних операцій в банку, рекомендовані різними авторами, відрізняються рівнем деталізації.

Так, М. Суркова, Е. Лешина, Н. Богданова, М. Рябова [1] розглядають мету, основні напрями, джерела інформації, робочу розгорнуту програму аудиту кредитних операцій, типові помилки, які виникають при проведенні кредитних операцій банків.

В. Додусенко [5] при розгляді аудиту кредитних операцій визначає завдання, напрями, представляє програму внутрішньобанківського аудиту кредитних операцій банку, а також наводить найпоширеніші помилки та недоліки кредитної роботи.

С. Кривошапова [3] розглядає мету, джерела інформації, робочу програму аудиту кредитних операцій.

О. Тихомирова [9] визначає мету, завдання, джерела інформації аудиту кредитних операцій, наводить робочу програму і послідовність проведення аудиту кредитних операцій банків.

О. Галенко [8] визначає завдання, принципи організації аудиту з кредитування юридичних та фізичних осіб у банку, програму проведення перевірки кредитних операцій.

Г. Білокінь [2] розкриває мету, завдання та напрями дослідження кредитної діяльності банку.

I. Белова [6] розглядає основні завдання та напрямки аудиту кредитних операцій, внутрішній аудит кредитних операцій як метод адміністративного контролю, нормативну та інформаційну базу проведення аудиту кредитних операцій, недоліки внутрішнього контролю та ризику, що можуть бути притаманні кредитним операціям та їх організації.

Проведений аналіз літературних джерел показав, що деякими науковцями не виділено окремо мету та завдання аудиту кредитних операцій банку, а якщо завдання і визначені, то розкриті не в повній мірі (табл. 1).

Таблиця 1

Наукові погляди щодо визначення мети та завдань аудиту кредитних операцій банку в літературних джерелах

МЕТА ЗАВДАННЯ	Автор, джерело						
	Г. Білокінь [2]	Т. Майборода [4]	М. Суркова, Е. Лещина, Н. Богданова, М. Рябова [1]	С. Кривошапова [3]	О. Галенко [8]	О. Тихомирова [9]	І. Белова [6]
1	2	3	4	5	6	7	8
МЕТА							
Оцінка існуючої практики кредитування, її відповідність чинному законодавству України, вимогам НБУ, чинним регламентам, статуту банку, його стратегії та кредитній політиці.	+						
Оцінка стану системи внутрішнього контролю за кредитними операціями, її адекватності наявним ризикам.	+						
Оцінка рівня ризику кредитного портфелю та визначення підвищених ризиків за певними видами кредитів.	+						
Надання обґрунтованих висновків та конкретних рекомендацій за результатами аудиту з питань покращення системи внутрішнього контролю, зменшення кредитних ризиків, покращення якості кредитного портфелю.	+						
Формування обґрунтованої незалежної думки про відповідність здійснення кредитних операцій чинним законодавчим актам України.		+					
Ефективність кредитних операцій з погляду їх впливу на рівень фінансової стійкості комерційного банку та їх відповідності стратегічним цілям банку.		+					

1	2	3	4	5	6	7	8
Правильність та достовірність відображення кредитних операцій у бухгалтерському обліку та звітності банку.		+					
Встановити, що залишок з балансових позичкових рахунків достовірно відображає заборгованість позичальників перед банком.			+				
Встановити, що в банку існує адекватний контроль за: видачею кредитів; цільовим використанням позичальниками кредитів; поверненням кредитів; своєчасним віднесенням прострочених позичок на відповідні рахунки; своєчасним списанням неповернених кредитів.			+				
Оцінити стан кредитного портфелю банку.			+				
Перевірити контроль за нарахуванням та бухгалтерським відображенням відсотків за кредитами.			+				
Оцінити ефективність процентної політики банку.			+				
Метою аудиту бухгалтерського обліку кредитних операцій є оцінка відповідності порядку бухгалтерського обліку чинним нормативним актам і перевірка повноти формування і правомірності використання резерву на можливі втрати за позиками.				+			
Основна мета аудиту полягає в оцінюванні рівня кредитного ризику банку (якості його кредитного менеджменту), у перевірці правомірності здійснення операцій і в підтвердженні достовірності бухгалтерської звітності банку в частині позичкових операцій.						+	
ЗАВДАННЯ							
стан організації кредитної діяльності	+					+	
оцінка рівня внутрішнього контролю	+				+		+
стан усунення порушень та недоліків, виявлених попереднім аудитором та перевірка зовнішніх контролюючих органів	+						
перевірка та оцінка чинного порядку аналізу матеріалів на видачу кредитів	+						
оцінка порядку видачі кредитів, прийняття забезпечення за наданими позичками	+						
адекватність системи кредитного моніторингу	+						
перевірка роботи щодо погашення простроченої заборгованості	+					+	
оцінка дій керівництва та стану внутрішнього контролю	+						
відповідність бухгалтерського обліку кредитних операцій законодавчо-нормативній базі	+					+	
оцінка достовірності звітності та порядку її складання	+						
оцінка дотримання принципів кредитування (забезпеченість, зворотність, строковість, платність, цільова направленість)					+		
встановлення дотримання банківського законодавства, виявлення порушень вимог нормативних актів НБУ, внутрішніх положень банку, що регламентують роботу з кредитування фізичних та юридичних осіб					+	+	+

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6	7	8
оцінка заходів з мінімізації ризиків					+		+
оцінка якості кредитного портфеля банку						+	+
оцінка кредитного ризику за конкретними позиками, які надані банком юридичним і фізичним особам						+	
перевірка правильності нарахування і своєчасності стягнення процентів за кредитами, оцінка доходності позикових операцій банку						+	
перевірка правильності розрахунку значень обов'язкових нормативів кредитного ризику на звітну дату і оцінка їх фактичного виконання банком протягом звітного періоду						+	
за сформованою вибіркою перевірити повноту комплектації кредитної документації							+
перевірка повноти формування резервів під кредитні ризики							+
перевірка порядку надання, супроводження, обліку кредитів							+
оцінка ефективності кредитної діяльності (в тому числі управління нею, оцінка роботи з проблемними кредитами та ін.)							+

На підставі аналізу праць науковців можна зробити висновок, що трактування мети і завдань аудиту кредитних операцій є досить різноманітним. Це зумовлено тим, що дослідження науковців пов'язані з проведенням як зовнішнього, так і внутрішнього аудиту кредитних операцій банку.

Отже, вважаємо, що основна мета аудиту кредитних операцій полягає в оцінюванні рівня кредитного ризику банку; перевірки та підтвердженні відповідності кредитних операцій чинній законодавчій, нормативній базі та внутрішнім положенням банку, перевірки достовірності і своєчасності відображення в обліку та звітності інформації про кредитні операції.

На підставі систематизації поглядів науковців вважаємо за потрібне виокремити такі завдання аудиту кредитних операцій банку:

- перевірка організації роботи кредитного підрозділу;
- перевірка та підтвердження відповідності кредитних операцій чинній законодавчій, нормативній базі та внутрішнім положенням банку;
- оцінка дотримання принципів кредитування;
- оцінка кредитної політики банку;
- перевірка якості кредитного портфелю;
- перевірка порядку надання, отримання, оформлення та супроводження кредитів;
- перевірка повноти комплектації кредитної документації;
- оцінка системи внутрішнього контролю кредитних операцій;
- перевірка організаційних засад контролю за проблемними кредитами;
- перевірка повноти формування резервів під кредитні ризики;

- перевірка правильності розрахунку значень обов'язкових нормативів кредитного ризику;
- оцінка заходів з мінімізації ризиків;
- перевірка процедури встановлення відсоткових ставок, правильності нарахування і своєчасності сплати процентів;
- перевірка повноти отримання доходів від кредитних операцій;
- перевірка роботи щодо погашення простроченої заборгованості;
- перевірка правильності визнання і списання безнадійної заборгованості за кредитами;
- перевірка правильності ведення бухгалтерського обліку кредитних операцій (рахунки для перевірки надано в табл. 2).
- перевірка достовірності і своєчасності відображення в звітності інформації про кредитні операції;
- оцінка ефективності кредитної діяльності.

Таблиця 2

Рахунки для обліку кредитних операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики

№ з/п	Назва згрупованих рахунків	Перелік рахунків
1	2	3
1	Рахунки для обліку наданих кредитів	1520,1523, 1524, 2062, 2063, 2071, 2082, 2083, 2102, 2103 2112, 2113, 2122, 2123, 2132, 2133, 2202, 2203, 2211,2232, 2233, 2600, 2605, 2620, 2625, 2650, 2655
2	Рахунки для обліку отриманих кредитів	1312, 1313, 1322, 1323, 1324, 1623, 1624, 2700, 2701
3	Рахунки для обліку кредитів, які надані за операціями репо	1522, 2010
4	Рахунок для обліку кредитів, які надані за операціями овернайт	1521
5	Рахунки для обліку кредитів, які отримані за операціями овернайт	1310, 1621
6	Рахунки для обліку кредитів, які надані за врахованими векселями	2020, 2220
7	Рахунок для обліку коштів, які надані за факторинговими операціями	2030
8	Рахунки для обліку простроченої заборгованості за наданими кредитами	1527, 2067, 2077, 2087, 2107, 2117, 2127, 2137, 2207, 2217, 2237
9	Рахунки для обліку простроченої заборгованості за врахованими векселями	2027, 2227
10	Рахунок для обліку простроченої заборгованості за факторинговими операціями	2037
11	Рахунки для обліку простроченої заборгованості за отриманими кредитами	1317, 1327, 1627
12	Рахунки для обліку нарахованих доходів за наданими кредитами	1528, 2078, 2068, 2088, 2108, 2118, 2128, 2138, 2208, 2218, 2238, 2607, 2627, 2657

Продовження табл. 2

1	2	3
13	Рахунок для обліку нарахованих доходів за операціями репо	2018
14	Рахунок для обліку нарахованих доходів за факторинговими операціями	2038
15	Рахунки для обліку нарахованих доходів за врахованими векселями	2028, 2228
16	Рахунки для обліку нарахованих витрат за отриманими кредитами	1318, 1328, 1628, 2708
17	Рахунки для обліку прострочених нарахованих доходів за наданими кредитами	1529, 2069, 2079, 2089, 2109, 2119, 2129, 2139, 2209, 2219, 2239
18	Рахунки для обліку прострочених нарахованих доходів за врахованими векселями	2029, 2229
19	Рахунок для обліку прострочених нарахованих доходів за факторинговими операціями	2039
20	Рахунки для обліку спеціальних резервів	1590, 2400, 2401
21	Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за наданими кредитами	1526, 2066, 2076, 2086, 2106, 2116, 2126, 2136, 2206, 2216, 2236
22	Рахунок для обліку неамортизованого дисконту за кредитами, що надані за операціями репо суб'єктам господарювання	2016
23	Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за отриманими кредитами	1316, 1326, 1626, 2706
24	Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за врахованими векселями	2026, 2226
25	Рахунок для обліку неамортизованого дисконту за вимогами, що придбані за операціями факторингу	2036
26	Рахунки для обліку неамортизованої премії за наданими кредитами	1525, 2065, 2075, 2085, 2105, 2115, 2125, 2135, 2205, 2215, 2235
27	Рахунки для обліку неамортизованої премії за отриманими кредитами	1315, 1325, 1625, 2707
28	Рахунки для обліку відсоткових доходів за наданими кредитами	6014, 6016, 6017, 6020, 6026, 6029, 6030, 6031, 6032, 6033, 6040, 6042, 6044, 6046, 6099
29	Рахунки для обліку відсоткових доходів за операціями репо	6015, 6021
30	Рахунки для обліку відсоткових доходів за врахованими векселями	6022, 6045
31	Рахунок для обліку відсоткових доходів за факторинговими операціями	6023
32	Рахунки для обліку комісійних доходів за кредитними операціями	6101, 6111
33	Рахунок для обліку доходу від наданих кредитів, за ставкою, яка вища, ніж ринкова	6390

Продовження табл. 2

1	2	3
34	Рахунок для обліку доходу від отриманих кредитів, за ставкою, яка нижча, ніж ринкова	6398
35	Рахунки для обліку процентних витрат за отриманими кредитами	7003, 7004, 7014, 7016, 7017, 7060, 7061, 7099
36	Рахунки для обліку процентних витрат за операціями репо	7002, 7015
37	Рахунки для обліку комісійних витрат за кредитними операціями	7101, 7109
38	Рахунок для обліку витрат від наданих кредитів, за ставкою, яка нижча, ніж ринкова	7390
39	Рахунок для обліку витрат від отриманих кредитів, за ставкою, яка вища, ніж ринкова	7398
40	Рахунок для обліку відрахувань у резерви	7702
41	Рахунок з обліку отриманих штрафів та пені	6397
42	Рахунок з обліку сплачених штрафів та пені	7397
43	Рахунок для обліку повернення раніше списаної заборгованості	6712
44	Рахунки для обліку наданих зобов'язань з кредитування	9100, 9122, 9129
45	Рахунок для обліку отриманих зобов'язань з кредитування	9110, 9111
46	Рахунки для обліку отриманих гарантій	9010, 9030, 9031
47	Рахунки для обліку наданих гарантій	9000, 9003, 9020, 9023
48	Рахунок для обліку заставної за іпотечними кредитами	9501
49	Рахунок для обліку наданої застави	9510
50	Рахунки для обліку отриманої застави	9500, 9501, 9520, 9521, 9523
51	Рахунок для обліку списаної у збиток заборгованості	9611
52	Рахунок для обліку документів за факторинговими операціями	9800
53	Рахунок для обліку кредитів, що перебувають на обслуговуванні в банку	9860
54	Рахунок для обліку процентних доходів за кредитами, що перебувають на обслуговуванні в банку	9861
55	Рахунок для обліку доходів майбутніх періодів	3600
56	Рахунок для обліку майна, що перейшло у власність банку	3409

Результати дослідження свідчать, що незважаючи на численні публікації на сьогодні так і немає єдиного підходу до визначення мети і завдань аудиту кредитних операцій банку.

Висновки. На основі проведеного дослідження визначено, що всі праці науковців є надзвичайно актуальними і доповнюють одна одну, але

відсутність єдиного підходу до визначення мети та завдань кредитних операцій банку потребує подальшого вивчення. На основі проведеного теоретичного узагальнення економічної літератури автором уточнено мету та завдання аудиту кредитних операцій банку, які дозволять аудитору більш точно та оперативно здійснити перевірку.

Список використаних джерел

1. Аудит банков : [учебное пособие] / М. А. Суркова, Е. А. Лешина, Н. А. Богданова, М. А. Рябова. – Ульяновск : УлГТУ, 2009. – 147 с.
2. Білокінь Г. М. Внутрішній аудит кредитних операцій банку / Г. М. Білокінь // Міжнародний науково-практичний журнал «Фінансовий простір». – 2011. – № 2(2). – С. 110–113.
3. Кривошапова С. В. Аудит в банке : [конспект лекцій] / С. В. Кривошапова. – Владивосток : Изд-во ВГУЭС, 2001. – 112 с.
4. Майборода Т. В. Банківський аудит: проблеми становлення / Т. В. Майборода // Фінанси України. – 2006. – № 5.
5. Облік і аудит у банках: [підручник] / За заг. ред. проф. А. М. Герасимовича. – К. : КНЕУ, 2004. – 536 с.
6. Організація контролю в банку : [навч. посіб.] / уклад. І. В. Белова. – Суми : Університетська книга, 2008. – 302 с.
7. Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями від 25.01.2012 № 23 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12>
8. Тим, хто не нехтує законом. Контроль, ревізія та аудит у комерційних банках України / Г. Г. Мумінова-Савіна, В. М. Кравець, О. А. Мазур, О. М. Галенко, В. Б. Кириленко. – К. : Факт, 2001. – 448 с.
9. Тихомирова Е. В. Банковский аудит : [учебное пособие] / Е. В. Тихомирова. – СПб. : Изд-во СПбГУЭФ, 2010. – 66 с.